

УДК 37.01+159.9(063)
ББК 74.0+88.0я43
П 76

П 76 **Пріоритетні напрями розвитку сучасних педагогічних та психологічних наук :**
Збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (12-13 серпня
2016 р., м. Одеса). – Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2016. – 144 с.

Усі матеріали подаються в авторській редакції.

УДК 37.01+159.9(063)
ББК 74.0+88.0я43

© Автори статей, 2016
© Південна фундація педагогіки, 2016

Бутенко Л. Л.

доцент кафедри педагогіки

*Луганський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Старобільськ, Луганська область, Україна*

ПРИНЦИПИ ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПРАКТИКУМУ «МЕТОДОЛОГІЯ ТА МЕТОДИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ»

Сучасні вимоги до професійної підготовки педагогічних та науково-педагогічних працівників зумовлюють посилення уваги до практико-зорієнтованих, праксеологічних складників усієї системи навчально-методичного оснащення освітнього процесу. Вагоме місце у забезпеченні методологізації підготовки фахівців педагогічної галузі належить практикуму «Методологія та методи науково-педагогічного дослідження». У практиці вищої педагогічної освіти використовуються практикуми з методології педагогіки [4], основ науково-дослідницької діяльності [2; 5]. Практичні завдання містять майже всі підручники та посібники з методології педагогіки, методології науково-педагогічного дослідження. Однак, існує нагальна потреба у розробці практикуму, який би відповідав сучасним вимогам щодо методологізації професійної підготовки майбутніх педагогічних та науково-педагогічних працівників.

Практикум (від грец. *praktikos* – діяльнісний) – це вид навчальних занять, що має на меті практичне засвоєння основних положень навчальної дисципліни, практичні заняття з певного навчального курсу. Як вид навчально-методичної літератури практикум розглядається як навчальне видання, що містить практичні завдання та вправи, що сприяють засвоєнню матеріалу з певної дисципліни, формуванню практичних умінь та навичок пошуково-дослідницького характеру. У сучасних умовах практикум доцільно розглядати як інтегрований засіб підтримки навчального процесу з акцентом на посилення самоосвітньої діяльності студентської молоді.

Структура практикуму відображає послідовність викладу матеріалу у межах дисципліни «Методологія та методи науково-педагогічного дослідження». Технологія розробки практикуму з методології науково-педагогічних досліджень ґрунтується на загальних дидактичних принципах – науковості, доступності, адаптивності, систематичності та послідовності, усвідомленості навчання, самостійності та активізації діяльності. До специфічних принципів слід віднести принципи діяльнісного опосередкування, проблематизації, візуалізації навчального контенту, випереджальності, рекурсивності.

Принцип діяльнісного опосередкування пов'язано із необхідністю перебудови смислових настанов особистості, її мотивів навчальної діяльності, створення нових смислів цієї діяльності. Принцип діяльнісного опосередкування ґрунтується на концептуальних засадах діяльнісного підходу

в соціогуманітарному знанні (В. Давидов, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн та ін.). Суттєвого значення набуває позиція відомого методолога В. Швирьова, який зауважував, що «знання повинно виступати не як готовий результат, певна формула, що підлягає засвоєнню, але воно має бути представлено як результат певного роду діяльності, саме ця діяльність та її способи мають стати предметом засвоєння шляхом її активного відтворення» [7, с. 59]. А. Фурманом введено поняття «методологування», як «такого рівня відрефлексована методологічна робота, що уможливорює реальне впровадження найрізноманітніших способів, форм і засобів людського практикування на будь-який предмет і може здійснюватися професійно, аматорськи чи примітивно, непрофесійно, неефективно» [3, с. 48]. Винятково важливого значення набуває утвердження методологування як «надскладної та багатопредметної професійної діяльності» [6, с. 6].

Згідно принципу діяльнісного опосередкування практикум містить завдання на основі пропонованих технологічних карт щодо роботи із текстом (анотування, складання тез, рецензування, контент-аналіз тощо), проблематизації та запитування як елементів наукового пізнання педагогічної дійсності, візуалізації навчальної та наукової інформації та ін.

Принцип проблематизації пов'язано із необхідністю самостійного визначення, перевизначення та постановки навчальних завдань на підставі евристичних прийомів пізнавальної діяльності з урахуванням відкритості, нелінійності, когнітивної складності та невизначеності потенційних проблемних ситуацій та задач. Реалізація принципу проблематизації у змісті методологічного практикуму сприяє формуванню дослідницької активності майбутніх педагогічних та науково-педагогічних працівників, чутливості до протиріч, умінню віднаходити та формулювати проблеми у тих чи інших явищах та процесах педагогічної дійсності, формулювати гіпотези в умовах браку інформації та потенційної невизначеності. Згідно положень когнітивної психології та педагогіки, конструктивістського підходу у соціогуманітарному пізнанні першою сходинкою у складному перебігу входження у світ професійного педагогічного знання та практики має стати проблематизація педагогічної реальності, створення ситуації запитування і на цьому підґрунті вибудова логіки «від сприйняття до образу, а далі – до наукового поняття». При цьому принципним моментом слід визнати існування в майбутніх учителів неявного, фонового педагогічного знання внаслідок досвіду шкільного навчання, сімейного виховання, трансляції педагогічного досвіду у творах художньої літератури, кіномистецтва тощо.

Звернення до *принципу візуалізації* зумовлено декількома причинами. По-перше, необхідність опори на комплекс сенсорних каналів сприйняття інформації, по-друге, урахування особливостей візуального мислення сучасних студентів, яке характеризується «кліповим мисленням», що має як негативні (зниження здатності концентруватися на інформації), так й позитивні (формування навичок підлаштування під інформаційну надлишковість та тиск, розвиток багатозадачності, реакції на зовнішні стимули та ін.) сторони. Згідно принципу візуалізації до практикуму включено завдання

щодо складання структурно-логічних схем різного типу (логічні ланцюги (послідовність процесів), логічні ланцюги із встановленням зворотних зв'язків, циклічна схема, схема «Частина – ціле», радіальна схема, кластер, діаграма Венна, схема «Піраміда», ієрархічна структура («Дерево»), Фішбоун (причинно-наслідкова діаграма Ісікави), складно структуровані схеми та ін.). Як компонент навчальних завдань пропонується використання ілюстративного матеріалу. Наприклад, ілюстрація картини П. Брейгеля «Вавілонська башта» для визначення особливостей диференціації наукового знання на сучасному етапі, фотоілюстрації, графічні зображення – для навчання навичок проблематизації педагогічної дійсності.

Принцип випереджальності. Практична підготовка фахівців педагогічної галузі повинна здійснюватися на засадах випереджального відображення педагогічної дійсності, урахування сучасних освітніх трендів, евристичного потенціалу педагогічної прогностики. Реалізація принципу випереджальності спрямовано на актуалізацію прогностичних аспектів майбутньої педагогічної та науково-педагогічної діяльності, розвиток потенційних здібностей студентів, магістрантів та аспірантів. Визначення змісту методологічного практикуму на основі принципу випереджальності зумовлює формулювання завдань у контексті сучасних освітніх та наукових трендів, перспективних напрямків розвитку освіти та педагогічної науки.

Принцип рекурсивності до визначення змісту методологічного практикуму пов'язано із використанням рекурсивних схем організації навчально-пізнавальної діяльності. Рекурсивність (від лат. *recurso* – повернення) є важливим елементом концепції «спіральної побудованої програми навчання» Дж. Брунера (*spiral curriculum*), яка передбачає процес трансформації знання на основі перебудови наявного знання, його пристосування до вирішення нових проблем [1, с. 370]. Рекурсивна ідея у визначенні змісту методологічного практикуму полягає в орієнтації на неодноразове відтворення когнітивних схем пізнавальної діяльності, що використовуються у процесі вирішення того чи іншого завдання. Так, наскрізними у різних темах практикуму є завдання щодо перекодування інформації (вербальна, знакова форми), використання інформаційних евристик, експлікації навчального контенту у структурно-логічних схемах і т.д. Рекурсивні схеми сприяють метапізнанню як здатності аналізувати власні мисленнєві стратегії, закладають підґрунтя для самовідтворення та самодобудови (за логікою аутопоезису У. Варели та Ф. Матурани) на кожному наступному етапі навчально-пізнавальної діяльності.

Використання практикуму «Методологія та методи науково-педагогічного дослідження» у процесі підготовки майбутніх учителів, магістрантів та аспірантів педагогічних спеціальностей сприятиме забезпеченню методологізації професійної підготовки педагогічних та науково-педагогічних працівників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брунер Дж. Психология познания. За пределами непосредственной информации / Дж. Брунер ; пер. с англ. – М. : Прогресс, 1977. – 412 с.
2. Введение в основы научно-исследовательской работы : практикум / сост. Н. В. Зайцева. – Мозырь : УО МГПУ им. И.П.Шемякина, 2012. – 265 с.
3. Кубаєвський М. Методологування як засіб розуміння смислу / М. Кубаєвський, А. Фурман // Психологія і суспільство. – 2010. – № 4. – С. 47 – 57.
4. Сендер А. Н. Практикум по методологии педагогики / А. Н. Сендер, С. Н. Северин. – Брест : БрГУ имени А.С. Пушкина, 2010. – 66 с.
5. Слепков М. С. Методология научного исследования : практикум / М. С. Слепков, Т. Н. Караханян. – Владимир : Изд-во ВлГУ, 2015. – 67 с.
6. Фурман А. Рівні та критерії методологування у професійному здійсненні науково-дослідної діяльності / А. Фурман // Вітакультурний млин : Методологічний альманах. – 2005. – Модуль 1. – С. 5-13.
7. Швырев В. С. Знание и мироотношение / В. С. Швырев // Идеал, утопия и критическая рефлексия. – М. : РОССПЭН, 1996. – С. 12-84.

Особов И. П.

аспирант

*Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко
г. Старобельск, Луганская область, Украина*

СТИМУЛИРУЮЩАЯ ФУНКЦИЯ WEB 2.0-ТЕХНОЛОГИЙ В ФОРМИРОВАНИИ КРЕАТИВНОСТИ СТУДЕНТОВ

В педагогических исследованиях закономерно важное место занимает изучение среды как компонента учебно-воспитательного процесса. В частности, рассматривается роль интерактивной среды, ее функции (информационная, стимулирующая, развивающая) в становлении личности, начиная с дошкольного возраста [1, с. 29]. В связи с внедрением в педагогический процесс информационно-коммуникационных технологий (Web-2.0 – технологий) становится актуальным (особенно в высших учебных заведениях) изучение интерактивной интернет-среды. Под интернет-средой имеется в виду информационное пространство интернета, в которое погружается пользователь персональным компьютером; в условиях учебно-образовательного процесса она становится частью образовательной среды. Обширные информационные ресурсы Web-2.0 – технологий обеспечивают многовариантность выбора в поисках и обработке информации, что соответствует качествам креативной образовательной среды, которая способствует творческому саморазвитию учащихся [3]. К Веб-2.0 технологиям относятся социальные сети и системы социальных презентаций, сетевые